Растителна защита
електронно списание за растителна защита
семена, торове и земеделие
ISSN 2815-522X

Гергьовден – традиции и обичаи

Растителна Защита

Дата 06.05.2026 | **Брой** 5/2026 | **ISSN** 2815-522X | **Език** BG
www.plant-protection.com/article/2410?lang=bg

Гергьовден (6 май) е един от най-големите пролетни празници в България, свързан със събуждането на природата, плодородието, животновъдството и честването на свети Георги Победоносец. Той съчетава християнски традиции, фолклорни вярвания (Ден на овчаря) и официалния Ден на храбростта и Българската армия.

В българския народен календар Гергьовден е сред основните празници през годината и често възприеман, като най-големият пролетен празник, по-почитан и от Великден. В редица народни песни се пее: Хубав ден – Великден, още по-хубав – Гергьовден.

Познат е и с местните названия Гергьòвден, Гѐргевден, Гюрговден, Гѐрги, Джӯрджевдан (в традиционно християнските селища), както и Хъдърлез и Адрелѐс (сред предимно мюсюлманските общности). Празникът е календарно обвързан – празнува се на 6 май и се чества във всички територии, населени с българи. С него започва лятната половина на стопанската година, завършваща на Димитровден. Това разположение в празничния календар определя и изключително богатата му обредност, целяща осигуряването на здраве за хората и плодородие на нивите и животните и обхващаща всички области от стопанския и социален живот.

Изказвани са много хипотези за произхода на празника, с ред които, че е наследен от древните траки, че е старинен славянски празник, както и че произхожда от Азия и е свързан с обичаите на прабългарите.

Правени са много паралели между Гергьовден и неговите герои и символи и различни древни и покъсни вярвания и артефакти – например Свети Георги е оприличаван на Тракийския херос, а Рицарите на Кръглата маса – на него. По подобен начин празникът е изпитал различни културни влияния, в хода на многовековното си съществуване.

Свети Георги традиционно е схващан като повелител на пролетната влага и плодородието (за него се казва, че отключва изворите и влагата, – свързано с мита за победата му над ламята (или над змея), както и че обхожда и наглежда полята и посевите – изобщо се предполага, че той странства посмъртно и при случай се притичва на помощ), покровител на земеделците и най-вече – на овча-

рите и стадата им, поради което Гергьовден е определян и като Ден на пастира и е за него са особено характерни принасянията на курбан.

Росата и водата

В нощта срещу празника (т.е. на 5 май или на 6 май, но в отрязъка, известен като „преди първи петли“) съществува традиция да се се посещава някое относително усамотено затревено пространство, където биха могли да пасат животни, и там да се влиза в контакт с утринната роса, наричан „къпане“. Друг свързан с росата обреден момент е събирането и носенето ѝ вкъщи. Вярва се, че събраната по Гергьовден роса има особена целебна сила.

Освен „къпането“ в роса се практикува и обредното къпане в реки и извори. В Чепеларе Южна България, след ходенето в росата, българите-мюсюлмани отиват на аязмото Св. Георги, където се измиват или се изкъпват, в реки и извори се къпят и в целия сред дял на Родопите, както и на различни други места като Тревненско и Казанлъшко. Съществува обичаят да се носи в къщи вода, налята при тези условия (на някои места тя се носи в пълно мълчание – т. нар. мълчана вода), с която се замесват обредни хлябове. Някъде (Разградско, Пловдивско) се вярва, че на този ден водата е толкова лековита и даваща сила, че дори мечките се къпят за първи път в годината на този ден, както съществува и поверие, че това е денят, на който се будят и стават от зимен сън. Повсеместно е вярването, че дъждът на Гергьовден (както и този на Спасовден) е особено плодоносен – „всяка капка носи жълтица“.

Зеленината и обредите за плодородие

След къпането в росата, на връщане към домовете си (което може и да не бъде през нощта) хората берат свежи зелени растения (здравец, бук, коприва, люляк и др.), с които да окичат вратите и праговете на домовете, оборите и кошарите, слагат се на завивките на децата и на хомотите на добитъка, правят се венци и се слагат на главите на домашните животни. Ергените (неоженваните младежи) кичат със зеленина дворните врати на любимите си, а момите (неомъжваните момичета) вият китки и венци и ги слагат в косите си. В Кюстендилско момите берат „лепич“ (репей) и го слагат по дрехите си, за да се лепят момците по тях; момите-помакини от Чепеларско „търсят любовното биле делидилен“ и се закичват с него да са търсени (вид магия за любов). Пак в този смисъл, повсеместно е разпространен обичаят на Гергьовден да се правят люлки. Той е те да се връзват на високо разлистено дърво и жените да бъдат люляни от мъжете, в съпровод на песни и диалози, имащи скрита брачно-сексуална насоченост. Освен люлеенето, почти из цялата българска етнична територия, на разлистени дървета се окачат кантари, на които хората се теглят (да измерват тежестта си), вярвайки, че това е един от начините да бъдат здрави и жизнени през годината.

Вярва се още, че както на Еньовден, така и рано сутринта на Гергьовден билките имат особена целебна сила и затова се берат и билки. Практикуват се и магии за „обиране“ на плодородието от чуждите имоти (т.е. привличане на късмет, що се отнася до реколтата) и затова в нощта срещу празника магьосниците (мамници и баячки) правят своите магии за „превземане“ на чуждото плодородие – „мамят“ плодовете на нивите и млякото и плодовитостта на живата стока (добитъка). За да се предпазят от това, на някои места в България гледат да убият змия в деня преди Гергьовден и на самия ден пръскат мляко през устата ѝ. Както убиването на змии, така и манипулациите от този род с труповете им са или могат да бъдат не само незаконни, но и изключително опасни поради вероятността от ухапване или отравяне (включително и защото дори когато змията е мъртва, челюстта ѝ има рефлекс за ухапване и може да съдържа отрова или да предизвика сериозни инфекции). Смята се също, че този ден е един от най-подходящите дни в годината за т. нар. „сваляне и издояване“ на месечината от магьосниците, т.е. преобразяването ѝ в крава и и сдобиването с млякото ѝ за вършене на вълшебства.

На този ден стопаните вземат първото червено яйце, боядисано на Велики четвъртък, обикалят с него нивата и го заравят в средата ѝ, като вярват, че по този магически начин ще стимулират раждаемостта ѝ. Това се прави и при оборите и кошарите. Другаде пазят слама от трапезата на Бъдни вечер и я разхвърлят из имота или я палят на високи места из землището на селището, за да не пада гръм и да не вали градушка. На съдовете, в които доят овцете, се слагат здравец, босилек и други зелени билки или се забождат раззеленени клони в средата на имота.

Обреди около животните и жертвеното агне

Според народните представи Свети Георги, освен покровител на земеделците (което се предпоставя от името му, значещо на гръцки „земеделец“), е и

най-могъщият покровител на стадата, затова голяма част от обредните практики и обичаите, изпълнявани на празника му, имат за цел да осигурят здравето и плодовитостта им. На Гергьовден рано сутринта се извършва ритуалното извеждане на животните на първа зелена паша (на пòпас), като стадото се подкарва със зелена, т.е. млада пръчка. В някои случаи овчарите гърмят с пушки край стадото, за да изгонят злите духове.

Разпространен из цялата българска етнична територия е обичаят на Гергьовден да се коли агне (наричано поради това „гергьовско агне“). В миналото, поне в по-богати крайща и в епохи на по-значително благоденствие, се е очаквало курбаните да са повсеместни защото:

„... къща или задруга, дето не се заколи агне на този ден, считала се вън от вярата, вън от селото.“

Имен ден днес празнуват всички с имена Георги, Гергана, Гинка, Ганчо и производните им.